



KOHTUOTSUS

EESTI VABARIIGI NIMEL

Kohus	Tallinna Ringkonnakohtus
Kohtukoosseis	Eesistuja Virgo Saarmets, liikmed Maret Altnurme ja Kaire Pikamäe
Otsuse tegemise aeg ja koht	24. november 2016, Tallinn
Haldusasja number	3-15-2355
Haldusasi	XX kaebus Harju Maavalitsuse 16. septembri 2015. a otsuse nr 14-4/3 õigusvastasuse tuvastamiseks ja Harju Maavalitsuse kohustamiseks kanda rahvastikuregistrisse andmed kaebaja ja tema abikaasa abielu kohta ning kaebaja diskrimineerimise tuvastamiseks
Vaidlustatud kohtulahend	Tallinna Halduskohtu 7. märtsi 2016. a otsus
Menetlusosalised	Kaebaja – XX, esindaja Reimo Mets Vastustaja – Harju Maavalitsus, esindaja Kristjan Kenapea
Menetluse alus ringkonnakohtus	XX apellatsioonkaebus
Asja läbivaatamine	26. oktoober 2016

RESOLUTSIOON

1. Rahuldada XX apellatsioonkaebus.
2. Tühistada Tallinna Halduskohtu 7. märtsi 2016. a otsus haldusasjas nr 3-15-2355 ja teha asjas uus otsus, millega rahuldada XX kaebus osaliselt. Tunnistada õigusvastaseks Harju Maavalitsuse 16. septembri 2015. a otsuses nr 14-4/3 väljendatud keeldumine välisriigis sõlmitud abielu rahvastikuregistrisse kandmisest ja kohustada Harju Maavalitsust vaatama XX 3. augusti 2015. a avaldus uuesti läbi. Muus osas jätta kaebus rahuldamata.
3. Mõista Harju Maavalitsuselt XX kasuks välja esimese ja teise astme kohtus kantud menetluskulud kokku 1500 (üks tuhat viissada) eurot. Ülejäänud osas jätta menetlusosaliste menetluskulud nende endi kanda.

EDASIKAEBAMISE KORD

Otsuse peale võib esitada kassatsioonkaebuse Riigikohtule hiljemalt 27. detsembril 2016 (HKMS § 212 lg 1).

Vastuseks teise menetlusosalise poolt esitatud kassatsioonkaebusele ja sellega ühiseks läbivaatamiseks võib esitada vastukassatsioonkaebuse 14 päeva jooksul kassatsioonkaebuse menetlusosalisele kättetoimetamisest arvates või ülejäänud kassatsioonitähataja jooksul, kui see on pikem kui 14 päeva (HKMS § 215 lg-d 1 ja 3).

Kui kassaator soovib asja arutamist kohtuistungil, tuleb seda kassatsioonkaebuses märkida, vastasel korral eeldatakse, et ta on nõus asja lahendamiseks kirjalikus menetluses (HKMS § 213 lg 1 p 5). Sõltumata kohtuistungil soovi märkimisest võib Riigikohus kassatsioonkaebuse läbi vaadata kirjalikus menetluses, kui ta ei pea istungi korraldamist vajalikuks (HKMS § 223 lg 1).

Kui menetlusosaline soovib kassatsioonkaebuse esitamiseks saada menetlusabi, tuleb tal Riigikohtule esitada vastavasisuline taotlus. Menetlusabi taotluse esitamine ei peata menetlustähataja kulgemist (HKMS § 116 lg 5) ning kassatsioonitähataja järgimiseks peab menetlusabi taotleja tegema tähataja kestel ka menetlustoimingut, mille tegemiseks ta menetlusabi taotleb, eelkõige esitama kassatsioonkaebuse (HKMS § 116 lg 6).

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. XX esindaja Reimo Mets esitas 03.08.2015 Harju Maavalitsusele avalduse kanda rahvastikuregistrisse andmed XX ja tema abikaasa abielu kohta. Dokumentide kohaselt on tegemist Rootsis XX.XX.XXXX registreeritud samasooliste isikute vahelise abieluga.

Harju Maavalitsus keeldus **16.09.2015 otsusega nr 14-4/3** Rootsi Kuningriigis sõlmitud abielu rahvastikuregistrisse kandmisest, sest Eesti Vabariigis ei tunnustata samasooliste isikute vahel sõlmitud abielusid. Rahvusvahelise eraõiguse seaduse (REÕS) § 55 lg 2 kohaselt loetakse välismaal sõlmitud abielu Eestis kehtivaks, kui see toimus abielu sõlmimise korra kohaselt ja vastas sisuliste eelduste poolest mõlema abikaasa elukohariigi õigusele. REÕS § 7 järgi ei kohaldata välisriigi õigust, kui selle kohaldamine viiks tulemuseni, mis on ilmselgelt vastuolus Eesti õiguse üldiste põhimõtetega (avaliku korraga). Sellisel juhul kohaldatakse Eesti õigust. Eesti õiguse olulisteks põhimõteteks karistusõiguse normide, riigi julgeoleku ning Eesti Vabariigi põhiseaduse (PS) üldpõhimõtete kõrval on mh ka moraali- ja õiglustunnetus. Eesti seadusandja tahte järgi saab abielu sõlmida mehe ja naise vahel (perekonnaseaduse (PKS) § 1 lg 1 ja § 10). Abielu mõiste selline sisustamine tuleneb Eestis kehtiva õiguse ajaloolisest ja sotsiaalsest kontekstist ning tavadest. Abielul on sotsiaalsed ja kultuurilised juured, mis riigiti erinevad. Eesti õiguse kohaselt ei ole ette nähtud samasoolistele paaridele juurdepääsu abielu institutsioonile ja sellest tulenevalt ei tunnustata Eestis ka teistes riikides sõlmitud samasooliste isikute abielusid. Selliseks otsustuseks annab võimaluse ka Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) praktika (nt 24.06.2010 otsus nr 30141/04: *Schalk ja Kopf vs. Austria*; 16.07.2014 otsus nr 37359/09: *Hämäläinen vs. Soome*). Samasooliste isikute vaheline püsiv kooselu kuulub perekonnapõhiõiguse kaitsealasse ja see on tagatud 01.01.2016 jõustunud kooseluseadusega (KooS) nõnda, et see ei kahjustaks abielu institutsiooni ega muudaks praegu Eesti õiguses sätestatud abielu mõistet. Kuna Eestis on seadusandja selgesõnaliselt samasooliste isikute abielud välistanud, on õigus ka keelduda teises riigis sõlmitud samasooliste isikute abielu tunnustamisest.

2. XX esitas 17.09.2015 Tallinna Halduskohtule **kaebuse**, mille lõplikeks nõueteks jäid tuvastada Harju Maavalitsuse 16.09.2015 otsuse nr 14-4/3 õigusvastasus, kohustada Harju Maavalitsust kandma rahvastikuregistrisse andmed kaebaja ja tema abikaasa abielu kohta ning tuvastada kaebaja ebavõrdne kohtlemine ja diskrimineerimine vastustaja poolt seksuaalse orientatsiooni ja soo alusel. PKS § 10 p 1 rikub samasooliste isikute õigusi, kes on registreerinud abielu seaduslikul alusel mõnes teises riigis. KooS ei reguleeri abielu, mistõttu

on sellele viitamine põhjendamatu, eriti olukorras, kus puuduvad ka selle rakendusnormid. Põhiseadusega on vastuolus olukord, kus riik ei ole pikema perioodi vältel töötanud välja samasooliste isikute õigusi reguleerivat seadusandlust (vt EIK 21.07.2015 otsus nr 18766/11 ja 36030/11: *Oliari jt vs. Itaalia*; 22.07.2010 otsus nr 18984/02: *P.B. ja J.S. vs. Austria*, p 30; 24.06.2010 otsus nr 30141/04: *Schalk ja Kopf vs. Austria*, p 99). Kaebaja on korduvalt juhtinud riigi tähelepanu tema ja abikaasa õiguste kaitsmise vajadusele (haldusasi nr 3-13-1808 ja tsiviilasi nr 2-13-4947). Jättes kaebaja Rootsis sõlmitud abielu tunnustamata, kohtleb riik kahte isikute gruppi teadvalt ebavõrdselt, diskrimineerides kaebajat soolise tunnuse ja seksuaalse orientatsiooni tõttu. Samasooliste isikute kooselu ei ole kuidagi vastuolus avaliku korraga. Kuna riik tunnustab KooS § 7 lg 2 kohaselt teistes riikides sõlmitud kooselu, peaks samaväärset tähtsust omama ka kaebaja Rootsis sõlmitud abielu. Eesti Vabariik ei saa otsustada selle üle, kas Hispaanias, Rootsis, Belgias, Norras, Hollandis, Ühendkuningriigis, Islandil, Soomes või Portugalis sõlmitud samasooliste isikute abielu on tühine. Euroopa Liidus, kus piirideta turu saavutamise eesmärgil on ühe põhivabadusena tagatud liikumisvabadus, on hädavajalik, et paar, kes liigub üle suhte registreerinud riigi piiri, säilitaks oma perekondliku staatuse ka võõrsil. PKS on vastuolus direktiiviga 2004/38/EÜ (vt art 2 p 2 alapunkt a), kuna Eesti ei ole riigisiseste õigusaktidega soodustanud vaba liikumist, vaid seda teadlikult piiranud.

3. Harju Maavalitsus vaidles **kirjalikus vastuses** kaebusele vastu ja palus selle jätta rahuldamata. Tunnustamisest keeldumise aluseks oli asjaolu, et välisriigi õiguse kohaldamise tulemus oleks vastuolus Eesti õiguse oluliste põhimõtetega. Eesti ei ole näinud samasoolistele paaridele ette juurdepääsu abielu instituudile. Tegemist on seadusandja suveräänse otsustusega, mida toetab ka EIK praktika. Taotletud abielu kandmine rahvastikuregistrisse on vastuolus REÕS §-ga 7 ja PKS § 1 lg-ga 1. Kuna seadusandja tahe on selgelt olnud see, et samasooliste isikute registreeritud kooselu ei tähenda abielu ja sellel ei ole abieluga võrdsed õiguslikke tagajärgi, tooks samasooliste isikute abielu tunnustamine Eestis kaasa selliste õiguste tekkimise, milliseid seadusandja ei ole soovinud samasoolisele paarile anda. PKS § 1 lg 1 ega § 10 p 1 ei ole vastuolus põhiseadusega, sest seadusandjal on õigus sisustada abielu mõiste. KooS-ga reguleeritakse samasooliste paaride vahelist kooselu ja selle õiguslikku kaitset. Riik ei ole kohustatud võimaldama samasooliste isikute abiellumist (nt EIK 16.07.2014 otsus nr 37359/09: *Hämäläinen vs. Soome*; samuti *Schalk ja Kopf vs. Austria*, p 53). Rahvastikuregistri seaduse (RRS) § 4 ega § 39¹ lg 2 ei anna alust kanda rahvastikuregistrisse kaebaja välisriigis sõlmitud abielu, kuna Eesti Vabariik selliseid abielusid ei sõlmi ega tunnusta, olenemata sellest, et samasooliste isikute kooselu kuulub EIÕK art 8 kaitsealasse. Välisriigi dokumendil olevate andmete rahvastikuregistrisse kandmiseks ei piisa ainult välisriigi dokumendi vastavusest perekonnaseisutoimingute seaduse (PKTS) § 50 lg-s 1 sätestatud nõuetele, vaid rahvastikuregistrisse kantava dokumendi sisu ja kande tulemuseks olev muudatus peab olema kooskõlas kehtiva õigusega. Kaebaja on registreerinud oma elukoha Eesti rahvastikuregistris, ent kaebuses märgitud Rootsi aadress ja telefoninumber annavad aluse kahelda, et kaebaja tegelikult Eestis elab.

4. Tallinna Halduskohus jättis **07.03.2016 otsusega XX** kaebuse rahuldamata. Kaebaja ei ole alates 1994. aastast Eesti kodanik, mistõttu on asjakohatud väited tema kui Eesti kodaniku õiguste kaitsmata jätmisest. Kaebaja ja tema abikaasa XXX on Rootsi kodanikud ning seega ka Euroopa Liidu kodanikud, mistõttu ei ole asjakohased ka etteheited seoses Euroopa Liidu kodaniku abikaasa õiguste kaitseta jätmisega. Üldteadaolevalt ei takistata Eestis samasooliste isikute kooselu, kuigi seda ei tunnustata abieluna. Seega ei takista vaidlusaluse registrikande tegemata jätmise kaebaja abikaasa õigust ühineda oma perekonnaga ja elada koos Eestis. Järelikult on asjakohatud ka etteheited Euroopa Liidus kehtiva liikumisvabaduse takistamise kohta. Lisaks on asjakohatud väited seonduvalt abieluvõimetõendiga, sest kaebaja ei ole

vastustajalt sellist tõendit taotlenud ega vastustaja selle väljastamisest keeldunud. Viited PKS § 10 p-le 1 ei puutu samuti asjasse, sest vastustaja ei ole tunnistanud kaebaja Rootsis sõlmitud abielu kehtetuks ega tuvastanud selle tühisust. Vaieldamatult kehtib kaebaja abielu Rootsis edasi ja selle Eestis mittetunnustamine ei muuda abielu kehtivust.

PKTS § 9 lg 2 järgi tuleb avaldus perekonnaseisutoimingu tegemiseks esitada isiklikult ja kirjalikult või elektrooniliselt digitaalallkirjaga kinnitatult. PKTS § 50 lg 2 lubab avalduse välisriigis toimunud perekonnaseisu muutumise kohta esitada ka suuliselt. Seega teeb PKTS § 50 lg 2 erandi avalduse vormi osas, kuid mitte selles osas, et avaldus tuleb esitada isiklikult. Praegusel juhul esitas 03.08.2015 avalduse Harju Maavalitsusele kaebaja esindaja, mitte kaebaja ise. Avaldusele väidetavalt lisatud volikiri ei asenda avalduse isikliku esitamise kohustust. Seega tulnuks vastustajal jätta avaldus läbi vaatamata. Kuna vastustajal puudub õigus sellist avaldust menetleda, siis ei saa halduskohus ka vastustajat kohustada seda tegema ja kaebus tuleb juba ainuüksi selle tõttu jätta rahuldamata.

Kohus peab siiski vajalikuks võtta seisukoha ka abielukande tegemisest keeldumise sisulise õiguspärasuse küsimuses. Rahvastikuregistri andmetel on kaebaja elukohaks alates 30.07.2015 XXX. Kõigis kohtule esitatud menetluskokumentides on kaebaja esimese kontaktaadressina märgitud Rootsi aadress. Menetluskuluna on välja toodud esindaja sõidukulu Rootsi kliendiga kohtuma. Hilisemates menetluskokumentides on kaebaja tegeliku elukohana märgitud YYY. Sellel aadressil elab rahvastikuregistri andmetel CC, kes on ilmselt kaebaja sugulane. Seega esineb tõsine kahtlus, et kaebaja ei ela tegelikult Eestis, millisel juhul ei puudutaks Eesti rahvastikuregistri kanne kuidagi tema õigusi ja huve. Jääb mulje, et kaebaja elab Rootsis, kuid soovib oma kaebusega kaitsta teiste homoseksuaalsete isikute huve Eestis. Kuna kaebajal puudub õigus esitada kaebust avalikes huvides, annaks ka need asjaolud aluse jätta kaebus rahuldamata (HKMS § 44).

Kuigi vaidlusaluses otsuses ei ole konkreetsele sättele viidatud, keeldus vastustaja taotletud rahvastikuregistri kande tegemisest ilmselgelt PKTS § 50 lg 1 alusel. See säte seab Eesti elaniku välismaal toimunud perekonnaseisu muutumise kohta kande tegemise sõltuvusse sellest, kas muudatust Eestis tunnustatakse. REÕS § 55 lg 2 järgi loetakse välismaal sõlmitud abielu Eestis kehtivaks, kui see toimus abielu sõlmimise riigi õiguse abielu sõlmimise korra kohaselt ja vastas sisuliste eelduste poolest mõlema abikaasa elukohariigi õigusele. Vaidluse all ei ole asjaolu, et kuna nii kaebaja kui ka tema abikaasa elukohaks oli abielu sõlmimise ajal Rootsi ning Rootsi õigus võimaldab sõlmida abielu samasooliste isikute vahel, siis vastas abielu mõlema abikaasa elukohariigi (st Rootsi) õigusele (vt ka REÕS eelnõu 120 SE seletust § 58 lg 2 kohta, lk 17). REÕS § 7 järgi ei kohaldata välisriigi õigust, kui selle kohaldamine viiks tulemuseni, mis on ilmselgelt vastuolus Eesti õiguse oluliste põhimõtetega (avaliku korraga). Sellisel juhul kohaldatakse Eesti õigust. REÕS seletuskirjas (vt seletust § 5 kohta, lk 12) on muu hulgas peetud Eesti õiguse oluliste põhimõtete vastuolus olevaks samasooliste isikute abielu.

PKS § 1 lg 1 järgi sõlmitakse abielu mehe ja naise vahel. Seega on seadusandja teinud teadliku valiku, kelle vahel on Eestis võimalik abielu sõlmida. Eestis kehtivad õigusaktid ei võimalda sõlmida abielu samasooliste isikute vahel ega tunnusta nendevahelist kooselu abieluna. Järelikult oleks samasooliste isikute vahel ka muus riigis sõlmitud abielu tunnustamine vastuolus Eesti õiguse oluliste põhimõtete ja seadusandja eesmärgiga. Tegemist on poliitilise valikuga, mis kajastab ühiskonna tahet ja valmisolekut aktsepteerida samasooliste paaride abielusid. Poliitilised valikud alluvad kohtulikule kontrollile vaid piiratud ulatuses ja kohus saab neisse sekkuda vaid juhul, kui õigusakt on vastuolus normihierarhias kõrgemalseisva normiga. PS §-d 26 ja 27 ei sätesta, kelle vahel peab olema võimalik Eestis abielu sõlmida ja millist abielu tuleb Eesti õiguses tunnustada. Perekonna- ja

eraelu on hoopis laiemas tähendusega kui abielu ning perekonnaelu saavad elada ka isikud, kes ei ole abielus. PS § 27 lg-s 2 ja EIÕK art-s 12 on peetud silmas traditsioonilist mehe ja naise abielu. Seega ei kuulu samasooliste isikute vaheline abielu põhiseaduse kaitsealasse ning selle tunnustamata jätmine ei ole põhiseadusevastane. Ka EIÕK art-d 8, 12 ja 14 ega ükski EIK lahend ei kohusta liikmesriiki samasooliste isikute vahelisi abielusid võimaldama ega neid tunnustama, vaid nende perekonna- ja eraelu kaitseb piisavalt võimalus koos elada (sh perekonnaga taasühineda), abieluga sarnaseid õigusi kasutada ja oma kooselu muul viisil ametlikult registreerida (vt *Schalk ja Kopf vs. Austria*, p-d 101, 103 ja 108; *Hämäläinen vs. Soome*, p 71; 28.11.2006 otsus vastuvõetavuse kohta asjas nr 42971/05: *Parry vs. Ühendkuningriik*; *Oliari jt vs. Itaalia*, p-d 191–194). EIK otsusest *Oliari jt vs. Itaalia* nähtub, et samasooliste isikute vahelisi abielusid võimaldab vaid 11 liikmesriiki 47-st, millest tulenevalt ei ole tegemist valdava ja konsensusliku praktikaga, mida ka Eesti riik peaks kindlasti järgima. Ka Euroopa Liidu õigusaktide kohaselt on abielu sõlmimise õiguse üle otsustamine liikmesriikide pädevuses (vt selgitusi EL põhiõiguste harta art 9 juurde). Kaebaja abielu tunnustamata jätmisega ei rikuta lisaks rahvusvahelise õiguse norme. Kuna seadusandja poliitiline valik mitte tunnustada ja mitte lubada samasooliste isikute abielusid ei ole vastuolus põhiseaduse, Euroopa Liidu õiguse ega Eestile siduvate rahvusvahelise õiguse normidega, siis puudub kohtul õigus ja pädevus sellesse poliitilisse otsustusse sekkuda.

Kaebajat ei ole diskrimineeritud. Kuna Eestis kehtivad ja Eestile siduvad õigusnormid ei anna samasoolistele isikutele õigust abielluda, siis ei saa rääkida kaebaja sellekohase õiguse rikkumisest või piiramisest (PS § 11). Eri- ja samasoolised paarid ei ole seaduse ees võrdsed, mistõttu ei pea neid ka võrdselt kohtlema (PS § 12). Kaebaja õigusi ei ole jäetud kaitseta (PS § 13), sest seda kaitseb piisavalt võimalus registreerida oma suhe KooS alusel. KooS rakenduseseaduse eelnõu (114 SE) on Riigikogu menetluses, mistõttu tegutseb seadusandja selle nimel, et samasooliste paaride õigused saaksid piisaval määral kaitstud. EIK ei ole tuvastanud diskrimineerimist olukorras, kus riik on taganud samasoolistele paaridele võimaluse registreerida oma kooselu muus vormis peale abielu. EIK 23.02.2016 otsuses nr 68453/13: *Pajić vs. Horvaatia* ei ole varasemat seisukohta muudetud, sest rikkumine tuvastati üksnes põhjusel, et samasoolisel paaril takistati perekonnana taasühinemist. Eesti Vabariik ei ole teinud kaebajale ja tema abikaasale mingeid takistusi elada oma perekonnaelu Eestis.

MENETLUSOSALISTE SEISUKOHAD RINGKONNAKOHTUS

5. XX palub **apellatsioonkaebuses** tühistada halduskohtu otsus ja teha asjas uus otsus, millega rahuldada tema kaebus. Apellant jääb esimese astme kohtumenetluses esitatud seisukohtade juurde. Halduskohus on põhjendamatult leidnud, et kaebus oleks justkui esitatud avaliku huvi kaitseks. Apellant on korduvalt väitnud (sh haldusasjas nr 3-13-1808), et soovib naasta Eestisse elama. Apellant töötas 2015. aastal Tallinnas ja sai töötasu AS-st XXX. Menetlusedokumentides viidatud Rootsi aadress on kaebaja abikaasa elukoht, kes ei pea võimalikuks asuda Eestisse elama enne, kui Eesti Vabariik tagab tema õigused ehk loeb ta apellandiga abielus olevaks isikuks. Ainuuksi fakt, et riik ei ole võimaliku poliitilise tahte puudumise tõttu loonud õiguslikku raamistikku apellandi õiguste kaitseks, peaks tooma kaasa riigi vastutuse sellise tegevusetuse eest. Kohtuotsus on kallutatud ning halduskohus on mitmete väidetega väljunud kaebuse piiridest ja tunginud apellandi eraellu. Praegusel juhul on Tallinna Ringkonnakohus 27.08.2014 otsuses nr 3-13-1808 sisuliselt juba ette kirjutanud, et praegustel asjaoludel esitatud kaebus tuleks rahuldada. Halduskohtul ei olnud põhjust heita apellandile ette, et avalduse oleks pidanud allkirjastama kaebaja isiklikult, sest tegemist oli kõrvaldatava vormiveaga, mis ei oleks lisaks muutnud haldusorgani otsust. Halduskohus pidanuks kaebust sellisel juhul mitte menetlema, selgitades kaebajale, mida tal tuleks

kujunenud olukorras edasi teha. Haldusasja menetlus on olnud ebamõistlikult pikk (rikkudes EIÕK art-s 6 sätestatud) ning asja lahendamise viivitamist ei õigusta ka kohtu suur töökoormus (vrd Riigikohtu 25.02.2016 otsus nr 3-3-1-69-15).

Nõustuda ei saa halduskohtu põhjendusega, et samasooliste isikute abielu tunnustamine Eestis oleks vastuolus Eesti õiguskorraga. Halduskohus ei ole seda subjektiivset väidet sisuliselt millegagi motiveerinud. EIK on korduvalt rõhutanud, et kahe inimese abielu (nende soost olenemata) ei ole kunagi vastuolus ühegi riigi avaliku korraga. REÕS seletuskirjas viidatu on iganenud pärand Eesti õiguskultuuris, mis on lükatud ümber lahendiga nr 3-13-1808 (p-d 12 ja 14). REÕS §-le 7 ja § 55 lg-le 2 tuginemise ning kaebaja õiguste kaitseta jätmise asemel tulnuks asjas algatada põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus. Kuna Eesti tunnustab Rootsi heteropaaride abielusid, siis koheldakse Rootsis abielu sõlminud samasoolisi paare ebavõrdselt. Kuna apellant on abielus, siis kuulub tema abielu ka põhiseaduse kaitsealasse. Praegusel juhul ei ole vaidlust mitte selles, kas apellant saab elada oma abikaasaga perekonnaelu, vaid see, kas kõik on seaduse ees võrdsed või mitte. Ebaõige on halduskohtu viide, et apellandil on võimalik reguleerida oma suhteid kooseluseaduse alusel, sest KooS § 2 lg 1 kohaselt ei või kooselulepingut sõlmida, kui üks pool on abielus.

6. Harju Maavalitsus vaidleb **kirjalikus vastuses** apellatsioonkaebusele vastu ning palub selle jätta rahuldamata ja halduskohtu otsuse muutmata. Asjas omab tähtsust, et kaebaja abikaasa on Euroopa Liidu kodanik, kellel on õigus asuda vabalt Eestisse elama. Halduskohus leidis õigesti, et kuna samasooliste isikute kooselu Eestis ei takistata, siis ei takistata ka registrikande tegemata jätmisega kaebaja abikaasa õigust ühineda oma perekonnaga ja elada Eestis. Vastustaja keeldus kaebaja taotletud rahvastikuregistri kande tegemisest PKTS § 50 lg 1 alusel ning kohtuotsuses on põhjendatult selgitatud, et Eesti seadusandjal on õigus mitte tunnustada samasooliste isikute abielusid ning seega ka välistada vastava abielufakti rahvastikuregistrisse kandmine. Apellatsioonkaebuses ei ole lükatud ümber halduskohtu põhjalikult motiveeritud seisukohta, et samasooliste isikute vaheline abielu ei kuulu põhiseaduse kaitsealasse ning nende abielu mittetunnustamine või selle kohta rahvastikuregistrisse kande tegemata jätmine ei takista isikute perekonna- ega eraelu.

RINGKONNAKOHTU PÕHJENDUSED

7. Ringkonnakohus leiab, et XX apellatsioonkaebus on põhjendatud ja tuleb rahuldada.

8. Tallinna Ringkonnakohus märkis 27.08.2014 otsuses nr 3-13-1808 (p 14) REÕS § 55 lg 2 osas muu hulgas järgmist: „Eeldusel, et kaebaja ja XXX abielu on sõlmitud Rootsi õiguses ettenähtud korras, abielu sõlmimise ajal elasid abikaasad Rootsis ning Rootsi õigus nägi abielu sõlmimise ajal ette samasooliste abiellumisõiguse, tuleb selle sätte kohaselt selline abielu lugeda kehtivaks. Kui kaebaja asub elama Eestisse või omandab Eesti kodakondsuse, tuleb sellisel juhul abielu andmed kanda ka rahvastikuregistrisse. REÕS §-s 7 sätestatud olukorraga tegemist ei ole.“ /.../ „Eesti õiguse oluliste põhimõtete ja avaliku korra hulka ei kuulu keeld tunnustada mistahes riigis sõlmitud samasooliste abielu. Asjaolust, et Eesti õigus sellist abielu ette ei näe, ei tähenda, et Rootsi õigust tuleb pidada avaliku korraga vastuolus olevaks. Eesti õiguse oluliste põhimõtetega (avaliku korraga) vastuoluga on tegemist eelkõige siis, kui välisriigi õiguse kohaldamine toob kaasa vastuolu Eesti põhiseaduse üldpõhimõtetega või karistusõiguse normidega või tingib põhiõiguste rikkumise. Teises riigis elavate isikute selle riigi õiguste kohase abielu tunnustamine ei viita ühelegi neist juhtudest.“ Ringkonnakohus jääb ka praeguses asjas eeltoodud seisukoha juurde.

9. Halduskohus on vaidluse lahendamisel asunud tarbetult analüüsima samasooliste isikute vahel abielu sõlmimise Eesti õiguses reguleerimise nõutavust ja omistanud lisaks põhjendamatult määrava tähenduse asjaolule, et REÕS eelnõu (Riigikogu 9. koosseisu 120 SE) seletuskirjas oli avaliku korra erandi all viidatud, et välisriigi õiguse kohaldamine peaks sellel alusel olema Eestis kindlasti välistatud muu hulgas juhul, kui välismaised seadusesätted lubavad samasooliste abielu. Samuti oli kehtiva REÕS § 55 lg-le 2 vastava normi juures seletuskirjas märgitud, et Eestis tunnustatakse välisriigis kehtivalt sõlmitud abielu, kuid mitte sellist abielu, mis on vastuolus Eesti õiguse oluliste põhimõtetega, näiteks samasooliste abielu. Viidatud seletuskirjas toodud seisukohtade põhjendamatusele on juhitud tähelepanu ka Eesti õiguskirjanduses (vt K. Jaadla, M. Torga. Välisriigis sõlmitud samasooliste abielu ja kooselu tunnustamine Eestis – *Juridica*, 2013, nr 8, lk 598–607).

10. Välisriigis sõlmitud samasooliste isikute abielu, mis sõlmiti vastavalt abielu sõlmimise riigis kehtivale korrale ja vastas sisuliste eelduste poolest mõlema abikaasa elukohariigi õigusele (nende nõuete täidetuses ei ole vastustaja praeguses asjas kahelnud – vt Harju Maavalitsuse 16.09.2015 otsus nr 14-4-/3 – tl 21-21p), Eestis tunnustamisest keeldumiseks (ja sellega seoses vastavate andmete PKTS § 50 lg 1 alusel rahvastikuregistrisse kandmisest keeldumiseks) ei piisa REÕS §-st 7, § 55 lg-st 2, § 56 lg-st 1, § 57 lg-st 1 ja § 60 lg-st 3 tulenevalt ainuüksi sellest, et Eesti õiguse kohaselt on abielu võimalik sõlmida üksnes mehe ja naise vahel (PKS § 1 lg 1) ning samast soost isikute sõlmitud abielu on tühine (PKS § 10 p 1). Välisriigi õiguse kohaldamisest keeldumiseks peaks välisriigi õiguse kohaldamise tagajärg, mitte aga välisriigi õigus ise, olema vastuolus Eesti avaliku korraga. Eesti seadusandjal on küll valikuvõimalus, kas lubada samasoolistel isikutel Eesti õiguse järgi sõlmida abielu või muu registreeritud partnerlussuhe (nt kooseluleping), kuid see ei tähenda, et seadusandja poolt n-ö kõrvale jäetud valikuvõimalused oleksid automaatselt vastuolus Eesti avaliku korraga REÕS § 7 tähenduses. Vastupidist järeldust ei tulene ka sellest, et põhiseaduse kommentaaride kohaselt on PS § 27 lg-s 2 ja EIÕK art-s 12 peetud eriliselt kaitstava abielu all silmas traditsioonilist abielu mehe ja naise vahel (vt Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, Tallinn, 2012, lk 355, p 24.1).

11. Asjas viidatud EIK lahendites toodud seisukohad ei ole praegusele vaidlusele ülekantavad, sest selles haldusasjas ei ole vaidluse all, kas samasooliste isikute abiellumist mittevõimaldav riik (sh Eesti) peaks lubama samast soost isikutel abielluda (*Schalk ja Kopf vs. Austria*; *Oliari jt vs. Itaalia*), kas samasooliste isikute abiellumist mittevõimaldav riik peaks lugema varem seaduslikult sõlmitud abielu kestel sugu muutnud isikut jätkuvalt abielus olevaks (*Hämäläinen vs. Soome*; *Parry vs. Ühendkuningriik*) või kas kehtestatud sotsiaalkindlustusskeemid (*P.B. ja J.S. vs. Austria*) või perekonna taasühinemise õigus (*Pajić vs. Horvaatia*) peaksid laienema ka samasoolistele partneritele.

12. Korrakaitseaduse § 4 lg 1 kohaselt on avalik kord ühiskonna seisund, milles on tagatud õigusnormide järgimine ning õigushüvede ja isikute subjektiivsete õiguste kaitstus (vt selle kohta täpsemalt nt I. Pärnamägi. Avaliku korra mõiste Eesti ohutõrjeõiguses – *Juridica*, 2016, nr 4, lk 241–251). Isegi juhul, kui abielu sõlmimist samasooliste isikute vahel oleks põhjust hinnata Eesti tavade ja moraali põhimõtetega vastuolus olevaks, ei järelduks sellest taolise välisriigis kehtivalt sõlmitud abielu Eestis tunnustamise vastuolu avaliku korraga, sest see ei seaks ohtu ühtegi olulist õigushüve ega kahjustaks kellegi subjektiivseid õigusi. Seda eriti olukorras, kus Eesti seadusandja on kooseluseaduse kehtestamisega juba asunud reguleerima muu hulgas samast soost isikute registreeritud partnerlussuhet.

Ringkonnakohus peab siiski vajalikuks täiendavalt rõhutada, et Rootsi õiguse kohaselt sõlmitud abielu Eestis tunnustamisega ei muutu kõnealune õigussuhe Eesti õiguse kohaselt sõlmitud abieluks, olenemata sellest, et nimetatud abielu suhtes (nt varaliste õiguste osas)

võidakse REÕS § 57 lg 1, § 58 lg 1 ja § 60 lg 1 järgi kohaldada ka Eesti õigust. Sellele viitab muu hulgas PKTS § 50 lg 5, mis sätestab, et välisriigis registreeritud perekonnaseisuandmetel põhinevad andmed tähistatakse Eesti perekonnaseisuasutuse kinnitatud või tuvastatud asjaoludest erinevalt ning väljavõtte tegemisel viidatakse, et kande aluseks olev perekonnasündmus on aset leidnud välisriigis.

13. Kaebaja taotletud rahvastikuregistri kandega seoses ei oma ka tähtsust, et tema abikaasa on Rootsi kodanik ning seetõttu ei ole perekonna taasühinemine õiguslikult ega faktiliselt takistatud. RRS § 21 lg 1 p 10 ja lg 6 kohaselt kantakse rahvastikuregistrisse muu hulgas andmed isiku perekonnaseisu kohta ning RRS § 25¹ kohaselt on perekonnaseisuakti alusel rahvastikuregistrisse kantud andmetel sama õiguslik tähendus kui perekonnaseisuakti kandel. Isikul on õigus nõuda, et rahvastikuregistris kajastataks tema perekonnaseisu andmeid õigesti (vt ka isikuandmete kaitse seaduse § 21 lg 1 ja § 24 p 3).

14. Ringkonnakohus ei nõustu halduskohtuga ka selles, et praegusel juhul võiks kaebuse jätta rahuldamata seoses kaebeõiguse puudumisega, kuna halduskohtu hinnangul esineb tõsine kahtlus, kas kaebaja elukohaks on ka tegelikult Eesti ehk kas Rootsi kodanikust kaebaja peaks üldse olema Eesti rahvastikuregistri objektiks (RRS § 4). Kuna kaebaja andmed on alates 30.07.2015 kantud rahvastikuregistrisse, siis on tal õigus nõuda ka registrisse kantud andmete parandamist, kui need on ebaõiged. Praeguses asjas ei saa vaielda selle üle, kas kaebaja andmete rahvastikuregistrisse kandmine oli põhjendatud või mitte. Seetõttu ei ole ka määrav, et kaebaja esitatud täiendav tõend (tl 80), mille kohaselt töötab XX alates 15.09.2015 AS-s XXX ja tema töötasult tasutakse maksud Eestis, ei kinnita iseenesest kaebaja Eestis elamist. Nimelt maksustatakse tulumaksuseaduse (TuMS) § 29 lg 1 kohaselt Eestis tulumaksuga muu hulgas tulu, mida mitteresidendist füüsiline isik sai Eestis töötamisest, kui väljamakse tegija on Eesti resident (sh Eesti seaduse alusel asutatud juriidiline isik – vt TuMS § 6 lg 2).

15. Halduskohus on samas juhtinud õigesti tähelepanu, et ka PKTS § 50 lg-s 2 nimetatud avaldusele (s.o välisriigis toimunud perekonnaseisu muudatuse registreerimiseks) laienevad PKTS §-s 9 sätestatud nõuded, arvestades PKTS § 50 lg-s 2 toodud erandeid (nt võimaldab viimati nimetatud säte erinevalt PKTS § 9 lg-st 2 esitada avalduse ka suuliselt). PKTS § 9 lg 2 kohaselt tuleb avaldus perekonnaseisutoimingu tegemiseks esitada isiklikult, kui seadusest ei tulene teisiti. Avalduse isikliku esitamise nõude osas ei näe PKTS § 50 lg 2 ette erandit. Seetõttu esinenuks vastustajal tõepoolest alus jätta XX esindaja 03.08.2015 avaldus (tl 8-9) läbi vaatamata. Pidades siiski silmas, et vastustaja ei jätnud tegelikkuses avaldust läbi vaatamata ning taotletud muudatuse kaebaja rahvastikuregistri andmetes (st andmehõivekande Rootsi maksuameti 22.04.2013 tõendi alusel – tl 15-16p) saanuks maavalitsus teha ka ametiülesande korras, samuti on kohtumenetluse põhjal ilmselge, et XX soovib avalduses märgitud kande tegemist, ei pea ringkonnakohus põhjendatuks jätta kaebust rahuldamata põhjusel, et kuna XX ei esitanud maavalitsusele avaldust isiklikult, siis ei saanudki haldusorgan seda rahuldada ning kohtul ei ole ka võimalik kohustada haldusorganit vastavat kannet tegema. Ringkonnakohtu hinnangul tuleb kujunenud olukorras tunnistada vastustaja keeldumine õigusvastaseks ja saata XX avaldus Harju Maavalitsusele uueks läbivaatamiseks. Vastustajal tuleb avalduse edasise menetlemise käigus anda kaebajale mõistlik tähtaeg avalduses esinevate puuduste kõrvaldamiseks (s.o avalduse isiklikuks esitamiseks) või teha kanne kaebaja perekonnaseisu kohta ametiülesande korras.

16. Kaebaja diskrimineerimist puudutavatele väidetele on halduskohus vastanud piisava põhjalikkusega ning kuivõrd neid väiteid ei ole apellatsioonkaebuses korratud, ei pea ringkonnakohus vajalikuks korrata ka halduskohtu vastavaid põhjendusi, piirdudes tõdemusega, et asjas ei esine kaebaja meelevaldset ebavõrdset kohtlemist tulenevalt tema seksuaalsest orientatsioonist.

17. Eelneva põhjal ja HKMS § 200 p 3 alusel tuleb XX apellatsioonkaebus rahuldada ning Tallinna Halduskohtu 07.03.2016 otsus tühistada. Ringkonnakohus teeb asjas uue otsuse, millega rahuldab XX kaebuse osaliselt, tunnistades Harju Maavalitsuse 16.09.2015 keeldumise õigusvastaseks ja kohustades Harju Maavalitsust vaatama kaebaja 03.08.2015 avalduse uuesti läbi. Muude nõuete osas jääb kaebus rahuldamata.

18. HKMS § 108 lg 1 kohaselt kannab menetluskulud pool, kelle kahjuks otsus tehti. Kaebuse osalise rahuldamise korral jagatakse menetluskulud proportsionaalselt kaebuse rahuldamisega (HKMS § 108 lg 2). HKMS § 109 lg 1 järgi tuleb menetluskulude väljamõistmiseks kohtule esitada menetluskulude nimekiri ja kuludokumendid, mille esitamata jätmise korral menetluskulusid välja ei mõisteta.

HKMS § 109 lg-st 2 juhindudes märgib ringkonnakohus, et XX on esimese astme kohtus tasunud riigilõivu 15 eurot (tl 7) ja kandnud muid menetluskulusid 2575 eurot (sh õigusabikulud 2200 eurot ja esindaja sõidukulud 375 eurot – tl 43-44p; tl 52-55). Kulude kandmine ja nende seos praeguse haldusasja menetlemisega esimese astme kohtus on nõuetekohaselt tõendanud. Kuigi kohtupraktikas on alates Riigikohtu 18.10.2012 määrusest nr 3-3-1-55-10 aktsepteeritud ka esindaja sõidukulude vastaspoolelt HKMS § 103 lg 1 p 2 alusel väljamõistmist, on seda seni tehtud üksnes seonduvalt esindaja kohtuistungil osalemisega. Praegusel juhul seonduvad taotletud sõidukulud (ja tasu reisiga seondunud ajakulu eest) seevastu üksnes õigusteenuse osutaja ja kliendi kohtumisega Rootsisis. Kuivõrd rahvastikuregistri andmetel on XX elukohaks Eesti ja ka õigusteenuse osutaja asukohaks on Eesti, siis ei pea ringkonnakohus võimalikuks lugeda kõnealuseid sõidukulusid HKMS § 109 lg 6 tähenduses vajalikeks ja põhjendatuteks.

Apellatsioonimenetluses on XX tasunud riigilõivu 15 eurot (tl 76) ja kandnud õigusabikulusid 865 eurot (tl 73-74). Õigusabikulude kandmine on siiski nõuetekohaselt tõendatud üksnes 700 euro ulatuses. Tallinna Ringkonnakohtu 26.10.2016 istungiga seotud menetluskulude (165 eurot) kohta on kohtule esitatud üksnes õigusteenuse osutaja arve, kuid mitte selle tasumist tõendavat dokumenti (nt Riigikohtu 29.04.2015 otsus nr 3-3-1-15-15, p 15). Seega on kaebaja arvesseminevad menetluskulud kahes kohtuastmes kokku 2930 eurot. Pidades silmas, et asi ei ole mahukas ning seejuures on kaebaja esitanud suures osas asjassepuutumatuid seisukohti (nt isikute vaba liikumine, perekonnaseaduse sätete põhiseaduslikkus), samuti jääb rahuldamata kaebaja diskrimineerimise tuvastamise nõue, peab ringkonnakohus põhjendatuks mõista kaebaja menetluskulude katteks vastustajalt välja kokku 1500 eurot. Ülejäänud osas jäävad kaebaja menetluskulud HKMS § 108 lg 2 ja § 109 lg 6 alusel tema enda kanda.

Harju Maavalitsus ei ole menetluskulude kandmise kohta andmeid esitanud, mistõttu jäävad vastustaja võimalikud menetluskulud HKMS § 108 lg 1 ja § 109 lg 1 alusel tema enda kanda.

(allkirjastatud digitaalselt)

Maret Altnurme

(allkirjastatud digitaalselt)

Kaire Pikamäe

(allkirjastatud digitaalselt)

Virgo Saarmets